

SZITÁR FERENC

A rendvédelmi szervek egyenruháinak fejlődése, a szabályos egyenruha viselése érdekében adott vezetői motiváló válaszok

Az egyenruha mindig is az adott állam hivatalnokainak, katonai és rendvédelmi intézményeinek megkülönböztetése érdekében készített öltözék volt. A legrégebbinek jegyzett egyenruha a spártai katonák háborúban viselt vörös felöltője volt, e viseletet, szint a római hadsereg is átvette, mert azon a háborúban szerzett sebesülések vérfoltjai kevésbé látszottak, ily módon nem befolyásolták negatívan a harci morált.

Az európai és a magyar rendvédelmi szervek egyenruha-viselésének elemei és szabályozói egyfajta tradicionális irányt képviselnek. A rendvédelmi szervek külső megjelenése évszázadok óta folyamatosan a társadalom érdeklődésének központjában áll.

A 132 évvel ezelőtt – akkor még csak a fővárosban¹ – államosított magyar rendőrség, az adott társadalmi és politikai viszonyok között már figyelembe vette a szervezeti azonosság elemeit, a ruházat kiválasztásában és tervezésében szerepet kapott a politika és az azt megtestesítő személyek véleménye, akarata.

A londoni utcai rendőr; a bobby, az elmúlt évszázadban ugyanazt a félreismerhetetlen megjelenést mutatja fekete egyenruhájában, a jellegzetes magas rendőrsisakban, mint amit a dédszüleink láthattak London utcáin sétálva.

¹ A fővárosi rendőrséget 1872-ben ideiglenes jelleggel a Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről szóló 1872. évi XXXVI. törvénnyel államosították, majd véglegesen a Budapest-fővárosi rendőrségről szóló 1881. évi XXI. törvénnyel. „Azon esetre, ha a főváros egyesítéséig ezen a fővárosi rendőrségről szóló törvény még nem alkottatik, a tényleges egyesítés napjától kezdve a rendőrség végleges rendezéséig a főváros jelenlegi rendőri közegei közvetlenül a belügyminiszter hatósága alá helyeztetnek, aki a rendőri közegek feletti fegyelmi joggal, valamint kinevezésük és elmozdításuk jogával ruháztatik fel és felhatalmaztatik, hogy a rendőri ügyekben való fellebbezést a fővárosra nézve ideiglenesen szabályozza...” A belügyminiszter 4152/B. leirata nyomán a fővárosi közgyűlése 1973. december 15-én a városi rendőrséget átadta a belügyi tárcának. A Budapest-fővárosi rendőrségről szóló 1881. évi XXI. törvényt 1881. április 12-én hirdették ki az Országgyűlés mindkét házában, és július 1-jén lépett hatályba. „Budapesten »fővárosi rendőrség« elnevezés alatt egységes szervezettel rendőrség állíttatik fel, melyet saját közegei által az állam kezel, s amelynek működési köre az 1872/XXXVI. tc. alapján megalakult fővárosi összes bel- és külterületére terjed ki (1872/XXXVI. tc. 1. és 22. §)”. 1881. évi XXXVI. tc. 1. §

Bár azóta sokat fejlődött a matéria, amelyből a sisak és az egyenruha készült, és London belvárosának arculata is modernizálódott, a jellegzetes bobbysisak, kényelmetlensége ellenére, a rendőrök fején maradt. Viselője a segítőkész, barátságos közszolgát jeleníti meg, aki ha kell, elfogja a bűnözőket, miközben az utcán játszó gyermekek legjobb barátja. A *bowler hat*hoz való ragaszkodás, a hagyomány fontosabb az angoloknak a funkcionalitásnál és a modern öltözködési formáknál.

Az *amerikai rendőr* a legnagyobb melegben is viselt fekete, zárt egyenruhájában erőt, határozottságot sugall egy olyan társadalmi közegben, amelyre épp a kötetlenség, a szabadságérzet a legjellemzőbb, mégis az elmúlt majd egy évszázad rendőri egyenruha-fejlődése során a meghatározó jelek változatlanok maradtak (*a kissé szögletesre tervezett rendőrsapka, az egyedi megkülönböztető jel, a rendőr száma stb.*), és csak az egyenruha anyaga és szabása modernizálódott némileg.

A *holland rendőrök* merev, szögletes vonalvezetésű egyenruhájának és az ahhoz tartozó rendőri kiegészítőknak, amelyek elsősorban a funkcionalitásra töreksenek, megvan a maga üzenete a rendfenntartásra hivatott viselői körében.

Az ilyen üzenetek fellelhetők a *magyar rendőrség* egyenruha-történetének vizsgálatakor is. A múlt század első felében a magyar rendőregyenruhának megvolt a maga becsülete. Aki azt hordta, tudta, ruhája nem lehet piszkos, szakadozott, és a viselője ápolt, borotvált kellett hogy legyen. Részeg egyenruhás rendőr nem volt az utcán. A tisztikar méltósággal, büszkeséggel viselte az egyenruháját szolgálatban és társaságban egyaránt.

Az előbbi mondatok kísértetiesen egybecsengenek a 2013-ban lezajlott vezetői eligazításokon elhangzottakkal, csak éppen nem tényszerű közlésekben, hanem a kiválmak szintjére beépülve rögzülnek.

1896-tól *Rudnay Béla* főkapitány módosította a fővárosi rendőrök egyenruháját: a zubbony és a lengyel nadrág helyett a gyalogos rendőrök dolmányt és pantallót, valamint fekete magas szárú cipőt kaptak, hogy *a millennium* már ebben képviseljük és védjük a rendet, a biztonságot, megjelenésükkel emeljük és növeljük a világhiállítás fényét.²

A XX. század elején *I. Ferenc József* kifejezte azon kívánságát, hogy a bécsi rendőrséghez hasonlóan *a budapesti rendőr fejére is sisak kerüljön*, mert hogy „*inkább az való a rendőr fejére, mintsem kalap*”. Így ő császári és apostoli királyi felsége 1909. március 22-én, Bécsben kelt legfelső elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy a budapesti Magyar Kirá-

² Parádi József (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Eto-Print Kft., Budapest, 1996

lyi Államrendőrség őrsemélyzetének és csapattisztjeinek ruházata és felszerelése a bemutatott tervezet szerint megváltoztassék.³

A király kívánságát gróf *Andrássy Gyula*, akkori belügyminiszter örömmel teljesítette, és utasítást adott a javaslat elkészítésére *dr. Boda Dezső* rendőr-főkapitánynak. A főkapitány több reformjával együtt már korábban szeretett volna változtatni a rendőrök egyenruháján, és már 1906-ban megbízta *Nemes Mihály* történeti festőművészt egy izig-vérig magyar egyenruha tervezésével. A festőművész az új egyenruha legjellegzetesebb darabjának a sisakot jelölte meg. Alapjául az *ősi jászsisakot* választotta, amely végigvonult a magyar viselettörténelmen. Nemes Mihály Bécsbe utazott, hogy ott tanulmányozhassa a szigetvári hős, *Zrínyi Miklós* akkor még Bécsben őrzött sisakját, amelyről a második világháború végéig rendszeresített főveg a rendőrök által és a köznyelvben egyaránt használt *Zrínyi-sisak* becenevet kapta. A tervezésénél a művész törekedett arra, hogy a sisak a viselőjét elsősorban az ünnepléses alkalmakkor magasabbá, daliásabbá, feltűnőbbé tegye.⁴ Jelentős változást hozott az egyedi megkülönböztető szolgálati jel elhelyezése is. A korábban a nyakban lógó fémlemezre vésett szám a derékszíj csatjára került. A fekete, lakk bőrvet összefogó csatot a rendőrök a második világháború végéig viselték.

1922-re tehető az a törekvés és elvárás, hogy a Magyar Királyi Állami Rendőrség egyenruháját viselőkről azonnal meg lehessen állapítani, melyik kerület állományába tartoznak (a kerület itt nem a fővárosi egységeket jelenti): *A sapka bal oldalán* a kerület sorszámát kellett feltüntetni arab számmal, a fogalmazói és felügyelői karnál sárga, míg az őrsemélyzetnél fehér színű fémből elkészítve.

Az azonosító számokat központilag készítették, majd osztották ki. Így a budapesti rendőrök számot továbbra sem viseltek, a Budapest vidékiek az 1-es, a debreceni kerület beosztottjai a 2-es, a miskolciak a 3-as, a pécsiek a 4-es, a

³ Parádi József (szerk.): A rendvédelmi szakképzés története. Acta Historiae Praesidii Ordinis, 2007/16. szám

⁴ Egyenruházati szabályzat. 42 014/1908. BM. r.

⁵ A magyarországi rendőrségeket 1919-ben államosították. Ez azt jelentette, hogy a – korábban a városi tanácsok kompetenciájába tartozó – városi rendőrségeket egységes irányítás alá vonták a belügyi tárca közvetlen felügyeletével. Az egy szervezetbe integrált városi rendőrségek új területének a neve Magyar Királyi Állami Rendőrség volt. Vármegycsoportonként hoztak létre egy kerületi kapitányságot. A kerületi rendőr-főkapitányságok hatásköre az érintett vármegyékben fekvő városok rendőrségeire terjedt ki. Az egy-egy kerületi rendőr-főkapitánysághoz tartozó vármegyék megegyeztek a honvéd kerületparancsnokságokhoz tartozó vármegyékkel. Hozzávetőlegesen a mai régiók szerepét töltötték be a rendvédelem területén a kerületi rendőr-főkapitányságok.

szegediek az 5-ös, a székesfehérváriak a 6-os, míg a szombathelyi kerület beosztottjai a 7-es számjegyet hordták.⁶

Tamas Ernő újságíró, az Országos Magyar Sajtókamara rendőri rovatvezetői alosztályának tagja, a Magyar Királyi Rendőrség egyenruhájáról a következőt jegyzi 1941-ben. „*A pesti rendőr egyenruhája a magyar jogrend és belső biztonság jelképe volt mindig, és az ma is.*”

Jól érzékelhető, hogy a XX. század közepéig mekkora jelentősége volt az egyenruhának, a rendőr sapkájának, sisakjának és az ahhoz társított igénynek és követelménynek.

A második világháború után egészen 2002-ig javarészt a szovjet közrehatás volt jellemző a rendőrség és a katonaság egyenruhájára, amely minden vonásában követte az orosz követelményeket és beidegződést.

Az Európai Unió hatása

Miután sok európai uniós országban váltottak sötétkék uniformisra, Bulgária, amely 2007 óta tagja az EU-nak, már a csatlakozását megelőző évben magáévá tette az irányelvet, és lecserélte a rendőrök korábban meglehetősen unalmas, szürke egyenruháját. 2011-ben újabb fordulattal és több mint tízmilliárd forintnak megfelelő összeg elköltésével jóval kényelmesebb, jobb anyagból készült, jól szabott uniformisokkal látták el a *bolgár rendőröket*, akik főként a *baseballsapka* miatt a külső szemlélő számára még így is inkább vagyondörnek tűnnek.

A *hollandok* is túl vannak a nagy váltáson, a *németek* és az *osztrákok* elbúcsúztak a fehér-zöld vonaltól, és kékre váltottak. 2012-ben minden német tartományban megváltozott az egyenruha színe, a kék együttes a neves német dizájnjer, *Luigi Colani* munkája.

Az *olasz rendőrség* felépítése teljesen egyedi, öt különböző testület látja el a rendvédelmi feladatokat, így azt sem könnyű eldönteni, igazából ki a rendőr. *Valentino* tervezte az olasz csendőrök egyenruháját, piros csíkos nadrágjukat, a rendőrök tekintélyt parancsoló, millitáris hatású felszerelését, ruházatát azonban az Armani-ház találta ki.

⁶ A kerületi rendőr-főkapitányságok átszervezésével a sapkaszámozást is módosították. 126 413/1925. BM. r.

⁷ Borbély Zoltán – Kapy Rezső (szerk.): A 60 éves magyar rendőrség 1881–1941. Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1942

Az olasz csendőrök fekete uniformisa annyira jellegzetes, hogy akkor is felismerhető, ha csak részleteket látunk belőle. A hosszú nadrág oldalán futó piros lampaszok, a vállon átvetett fehér tölténytár (amelyet ma már nem a tartalék lőszer tárolására használnak, hanem ezzel jelzik, hogy szolgálatban vannak) és a *különleges formájú tányérsapka* egy éppen felrobbanó gránátot ábrázoló szimbólummal *igazi kuriózum*.

Magyarországon 2006 végétől minden korábbinál fokozottabb társadalmi igény jelentkezett a rendőrség szolgálati jelvényei és a rendőrségi azonosítók tekintetében.

2007-ben az országos rendőrfőkapitánynak jelölt *Bencze József* tábormok, a parlamenti bizottsági meghallgatásán arról beszélt, hogy mennyire elvesztette a tekintélyét a rendőrség egyenruhája, viselőjét nem egyszer egyszerűen leköpik az emberek az utcán, kifejtette, hogy mennyire semmitmondó a magyar rendőrség jelenleg rendszeresített egyenruhája, és mennyire jellegtelen is. Kimondva-kimondatlanul is felvetődik, hogy az akkori főkapitány vélekedéséről mit gondoltak azok a kollégák, akiknek az e minősítésű egyenruhában kellett nap mint nap szolgálatot ellátniuk.

Idehaza ugyancsak a kék színt erősítve, de a komfortérzetet szem előtt tartva igyekeztek követni a trendeket.

Mindezek ellenére csak 2009-ben tudtunk szakítani a baseballsapkás korszakkal, és az állomány nagyon várta a *Náray Tamás*⁸ divattervező nevével összefüggésbe hozott új uniformis megjelenését, miközben továbbra is rendszerben maradt a 65M gyakorló.

Napjainkban is igen fontos az egyenruha kérdésköre, a 2007-es állapotoktól azonban csak csekély mértékben tudtunk elmozdulni, az egységes öltözet még mindig hagy kívánnivalót maga után, az elhasználódott darabok pótlása 2012-ben továbbra is nehézségekbe ütközött. 2014-ben az átmeneti öltözet kapcsán fordulat következett be, az új átmeneti kabát minőségi és funkcionálisbeli alkalmassága megkérdőjelezhetetlen, azonban a jogszabályi hivatkozástól eltérően – miszerint az egyenruha arra hivatott, hogy a rendőrséghez tartozás könnyű felismerhetőségét biztosítsa – RENDŐRSEG vagy POLICE felíratot nélkülözve készült.

⁸ Megkeresésemre Náray Tamás cége közölte, hogy a divattervező nem készített és tervezett egyenruhát a rendőrségnek.

A szabályos egyenruha viselése érdekében adott vezetői motiváló válaszok

A magyar rendvédelmi egyenruha fejlődésének folyamata napjainkban is tart. A jelenleg hatályos 2/2014. (II. 12.) ORFK utasítás alapján a szolgálati és gyakorlóöltözetek mintegy harmincegy változata különül el.

Tudományos kutatások igazolják, hogy a vizuális kontaktus során elsősorban az arc és a fej az elsődleges érintkezési felület, amelyhez kapcsolódva döntő tényező, hogy a sapka viselete sugároz-e hatósági jelleget. Bebizonyosodott, hogy az egyenruhát viselők közléseit, utasításait a hétköznapi emberek nagy százalékban végrehajtják, míg ugyanezeket az utasításokat civil ruházatba öltöztetett emberektől elutasítják. *Mindezen okfejtés alapján kijelenthetjük, hogy az egyenruhának van hatalma.* A változó kor, a változó egyenruha és az ezekhez kapcsolódó rendőrségi szokásjog alapjaiban felülírta a mindenkori jogszabályi közeget, ezért megfelelő parancsnoki válaszokat kellett generálni.

A változás a rendőri munka szerves része, rendszerint a rendőrség iránt támasztott társadalmi és politikai elvárásokban ölt testet. A változás ritkán megy könnyen, hiszen időre és kitartásra van szükségünk, de különösen nehéz, ha a „jól megszokott” módszereinken és szokásainkon akarunk változtatni. A változás, a fejlődés megjelenítőjeként szerepel, a rendőrség tekintetében pedig a fejlődés következő lépcsőfokának elérkezését jelzi. Az elvárt változás hosszadalmas, többlépcsős folyamat, amelynek során meghatározott lépéseket kell tennünk ahhoz, hogy azt meg is valósíthassuk. Ezt a folyamatot kísérlem meg bemutatni általános és konkrét példák említésével, továbbá betekintést nyújtani a Kisteleki Rendőrkapitányságon végbemenő változások részleteibe.

A rendőrség fegyveres rendvédelmi szerv, egyenruhánál fontos szempont a szervezet egységes megjelenése, a felismerhetőség, illetve a civil lakosságtól és a más egyenruhás testületektől való megkülönböztethetőség.

A szabályos egyenruha viselésének jelentősége az előbbieken túlmenően az intézkedések végrehajtásakor is hatványozottan megjelenik, hiszen ez esetben a rendőrt az egyenruhája és a szolgálati igazolványa azonosítja.

A fő célkitűzésünk az állomány öltözködési szokásainak javítása volt annak érdekében, hogy a közterületen szolgálatot teljesítő rendőrök megjelenése tekintélyt és bizalmat sugározzon, pozitív képet kialakítva az állampolgároknak.

Nincs „egyéni rendőr”, a szervezet arculatát egységesen kell megjeleníteni, ezért első körben mindenkinek meg kellett határozniuk az egyenruha vi-

selésével kapcsolatos kívánalmainkat, amit a 2/2014. (II. 12.) ORFK utasítás, az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv öltözködési szabályzata egyértelműen tartalmaz. A jogszabály általi meghatározottság kötöttséget is jelentett a motiválásban, hiszen nem lehetett a kollégák esetleges újító ötleteit bevonni, ezért más alternatívát kellett találnunk, valamint az alparancsnoki kört is meg kellett nyerni a céljaink eléréséhez.

Az öltözködési szabályokat (azaz az állomány öltözködési szokásaira vonatkozó követelményeket) a hogyan néz ki a rendőr – *avagy a sapka a rendőr legjobb barátja* – elnevezésű ismeretfrissítő prezentációval kívántuk mindenki számára, közérthetően megjeleníteni.

Az egyenruhával kapcsolatos prezentációra minden állománygyűlésen sor került. Ilyenkor szemléltető példaként az aktuálisan, időszakosan érvényben lévő, szabályos ruházatba öltöztetve állítottunk egy embert a közösség elé. Mindenki láthatta, hogy mi a konkrét követelmény, hogyan kell egy rendőrnek kinéznie. Ezzel párhuzamosan közzöltük az általunk elképzelt jövőképet, majd a kiszámíthatóság és a korrektség jegyében meghatároztuk, hogy csak a megjelenített kívánalmak teljesülését fogjuk ellenőrizni, adott esetben szankcionálni.

A sablonosság, a monotonitás feloldása érdekében külföldi példákat hoztunk, amikor is élőben bemutattuk a nyugat-európai rendvédelmi szervek egyenruháit és – főként a sapkára fókuszálva – felhívtuk a figyelmet, hogy sem a híradásokban, sem pedig személyesen nem találkoztunk olyan külföldi egyenruhással, aki ne viselte volna rendőrsapkáját.

Az említettekén túl a vezetők részéről a személyes példamutatás is motiváló erőként működött, hiszen az alparancsnokok is minden esetben betartották a meghatározottakat, és az öltözködési szabályzatban előírtaknak megfelelő ruházatban jelentek meg, ösztönözve a munkatársakat, továbbá jelezve, hogy amit másoktól elvárnak, az rájuk is kötelező. A hitelességgel egy közösen vállalt cél irányába motiváltuk a kollégáinkat, tovább erősítve, hogy csak olyat kérünk, ami mindenki számára teljesíthető.

Csak olyan ember képes másokat motiválni, aki saját maga is motivált.

A kollégáink megerősítése és elismerése céljából az állományból folyamatosan kiemeltük és megdicsértük azokat, akik az általunk vagy külső szervek által végzett parancsnoki ellenőrzések idején szabályos egyenruhában voltak.

Ezáltal belső példaképeket állítottunk a közösség elé, igyekezve tovább fokozni a motivációs tényezőt. Ezzel az a célunk, hogy az állományon belül a kritikus tömeget átbillentsük azoknak az oldalára, akik akarják a célok megvalósulását, büszkéek az egyenruhájukra és a hivatásukra.

A parancsnoki munka során visszatérően és rejtve is ellenőriztük a program megvalósulását, a feltárt hiányosságok kapcsán asszertív kommunikációval nyomatékosítottuk a kívánalmainkat.

Hitvallásunk szerint egyetlen felfedett hiányosság felett sem szabad szemet hunyni, hiszen „semmi sem a végén kezdődik”, viszont a cselekménnyel arányosan kell intézkedni. Ez az esetek többségében egy elbeszélgetéssel egybekötött figyelemfelhívás volt, amely sok esetben célravezetőbbnek bizonyult, mint a fegyelmi eljárás.

Az időközben végrehajtott külső ellenőrzések is minket igazoltak, az ellenőrző szervek nem találtak egyenruha viselésével kapcsolatos hiányosságot.

Összességében elmondható, hogy a siker érdekében egyértelmű, kiszámítható és mindenki számára teljesíthető célokat kell kijelölni, mindezt hitelesen kell közölni, végül egyéni példamutatással és elismeréssel megerősíteni.

Az egyenruha mint változó tényező folyamatos parancsnoki törődést és kontrollt igényel, ehhez kell igazítani a belső kommunikációt. Fontos hangsúlyozni, hogy az alparancsnokok hatékony közbenjárása és motiváló ereje nélkül nem lehetett volna látványos eredményeket elérni.